

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.071>

JEL classification: H56, H20, H41, H63

UDC: 338.1:355.018. 336.63

Ірина АНДРУШКІВ

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління проектами,
Інститут адміністрування та післядипломної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
Науковий співробітник сектору транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень» імені М. І. Долішнього НАН України, Україна
E-mail: iraan@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4237-9931
ResearcherID: GNH-1619-2022

Уляна РАТИЧ

аспірант,
Національний університет «Львівська політехніка», Україна
E-mail: translationlviv@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2646-6581
Researcher ID GNP-2200-2022

УКРАЇНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ВІЙНИ: ОЦІНКА СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ГАЛУЗЕЙ, ЯКІ ЗАЗНАЛИ НАЙБІЛЬШИХ ВТРАТ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено питання, які стосуються оцінки стану українських підприємств та галузей, які зазнали найбільших втрат, та питань, які стосуються здатності бізнесу оперативного відновитися.

Встановлено, що воєнні дії в Україні завдали величезних збитків підприємцям, про що свідчить статистика. Незважаючи на те, що вітчизняні підприємства понесли значні збитки, вони продовжують триматися на плаву, а економіка України автоматично перейшла у воєнний стан з його специфічними вимогами та особливостями.

Підкреслено факт, що відсутності проблем зазнав бізнес у таких сферах як: аграрна, енергетична, металургійна та логістична. Наголошено, що основною проблемою залишається людський капітал. За даними ООН, до 15 березня 2022 р з України виїхали майже 3 млн. громадян. Трохи менше половини з них – це люди працездатного віку.

Наголошено, що в цей складний час держава сприяє відновленню та релокації бізнесу із зон бойових дій та окупації. З боку держави також почали відбуватися зміни в напрямку створення та впровадження нових державних програм, внесення відповідних змін у законодавство для підтримки економічної сфери

Разом з тим, є певні перешкоди, що заважають підприємствам відновити та розвивати бізнес, а саме: відсутність достатньої кількості платоспроможних підприємств на внутрішньому ринку, не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку, відсутність достатнього капіталу, відсутність необхідного обладнання, застаріла бізнес-модель підприємств.

Отже, через повномасштабну війну зі сторони росії, Україна зараз перебуває у важкому економічному становищі. Тому, держава повинна взаємодіяти із вітчизняним бізнесом у напрямку створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, реалізації тендерних пропозицій, наданню мікрогрантів для бізнесу, наповнення бюджету,

© Ірина Андрушків, Уляна Ратич, 2023

Отримано: 24.09.2023 р.

Рекомендовано до друку: 06.10.2023 р.

Опубліковано: 25.10.2023 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати: Андрушків І., Ратич У. Український бізнес в умовах війни: оцінка стану підприємств та галузей, які зазнали найбільших втрат та шляхи відновлення їх діяльності. *Економічний аналіз*. 2023. Том 33. № 3. С. 71-78. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.071>

допомоги у релокації підприємств, формування оптимальної моделі системи оподаткування, вирішення проблем з логістикою для подолання кризових явищ.

Ключові слова: вітчизняний бізнес; програма підтримки малого та середнього бізнесу; тендерна пропозиція; мікрогрант; бізнес; бюджет; релокація; підприємство.

Вступ

В умовах повномасштабного вторгнення на територію України, постраждала як економіка країни, так і вітчизняні підприємства, які зазнали значних фінансових втрат та знаходяться в складних умовах. А деякі підприємства змушені релокуватися закордон або в більш безпечні регіони, однак більшість із них змогли адаптуватися до ситуації та продовжують функціонувати.

Відповідно, обрана тема є вкрай актуальною та характеризується своєю новизною та відсутністю попередніх досліджень за обраним напрямком, особливо в розрізі питань, які стосуються оцінки стану українських підприємств, які галузі зазнали найбільших втрат, і чи здатен бізнес оперативно відновитися залишаються надзвичайно актуальними. Питання стосуються оцінки стану українських підприємств та галузей, які зазнали найбільших втрат, та питань, які стосуються здатності бізнесу оперативно відновитися досліджує багато іменитих вчених, серед яких: Д. Марчак, Ю. Тарасовський, О. Яковенко, С. Шутяк, В. Давиденко, І. Кривов'язюк, Ю. Кулик, Ю. Волинчук, А. Полянська, В. Мартинець, О. Кабан.

Мета статті

Більшість досліджень у цій сфері мають науковий характер, присвячені невеликій групі проблем. В той самий час, не до кінця дослідженими лишається питання вітчизняні підприємства, які зазнали значних фінансових втрат та знаходяться в складних в наслідок повномасштабного вторгнення на територію України.

Недостатнє висвітлення окреслених питань визначає актуальність обраної теми дослідження. Дане дослідження присвячене оцінці стану українських підприємств та галузей, які зазнали найбільших втрат, та питань, які стосуються здатності бізнесу оперативно відновитися.

Методологія дослідження

В основу досліджень роботи покладені як загальнонаукові (аналіз, спостереження), так і спеціальні методи пізнання, що використовуються для оцінки стану українських підприємств та галузей, які зазнали найбільших втрат, та питань, які стосуються здатності бізнесу оперативно відновитися.

Виклад основного результату дослідження

Незважаючи на те, що вітчизняні підприємства понесли значні збитки, вони продовжують триматися на плаву, а економіка України автоматично перейшла у воєнний стан з його специфічними вимогами та особливостями. Як зазначає Ю. Тарасовський [10], стрімко змінилися потреби та пріоритети кожної людини, значно скоротилися обсяги необхідних для бізнесу ресурсів. У зоні бойових дій війна внесла свої корективи у стан та можливості продовжувати підприємницьку діяльність. Адже частина бізнесових структур частково або цілковито втратили свої виробничі потужності; через вимушену міграцію людей на захід України і за кордон – підприємства втрачають кваліфікованих фахівців; кардинальних змін зазнає бізнес-логістика.

Та незважаючи на те, що повномасштабне вторгнення стало неабияким викликом для української економіки та змусило бізнес радикально змінювати формат роботи, а деякі підприємства взагалі припинили свою діяльність, значна частина бізнесу все-таки підлаштувався під воєнні реалії та намагається розвиватися.

На те, що війна завдала величезних збитків підприємствам, свідчить і статистика.

Падіння національної економіки за підсумками 2022 року склало безпрецедентні 30,4 відсотка, а споживча інфляція становила 26,6 відсотка, що означає здорожчання товарів і послуг в Україні в середньому на чверть. Відбулася і значна девальвація національної валюти – з 29 грн/дол. перед вторгненням до 40 грн/дол. станом на зараз на готівковому

валютному ринку, що теж не могло не позначитися на вартості товарів і послуг.

За оцінками фахівців, загальна сума прямих збитків підприємств (включно з державними) складає 13 млрд доларів, а загальні непрямі збитки оцінюються у понад 33 млрд доларів. Для відновлення підприємств же потрібно майже 25 млрд доларів [7; 8].

Як нами зазначено вище, багато підприємств за час війни припинили свою діяльність, або змінили напрямок виробництва, стали фінансово неспроможними, відбулася їх релокація тощо, тобто в умовах, що склалися, вони не можуть виконувати свої зобов'язання, скорочують попит/пропозицію, з місць їх нової локації доставка товарів стає нерентабельною тощо.

Відчутних проблем зазнав бізнес у таких сферах як: аграрна, енергетична, металургійна та логістична (табл. 1), а саме:

- призупинено сільськогосподарську діяльність на територіях, де ведуться бойові дії, присутні проблеми із доставкою продукції пов'язані із перебоями з паливом, проблеми з експортом зернової продукції через дії країни-агресора;
- через обстріли критичної інфраструктури і для уникнення енергетичної кризи, відбуваються масові відключення світла в різних регіонах України;
- переважна більшість металургійних підприємств розташовані в південно-східній частині України, де відбуваються активні бойові дії, частина з яких були законсервовані;
- відсутність ефективної логістики, що зумовлена відрізанням від сполучень деяких територій, блокуванням портів, руйнуванням великої частини транспортних шляхів, та заборонаю руху під час комендантської години.

Таблиця 1. Основні проблеми за сферами бізнесу

№ п/п	Сфера бізнесу	Опис проблеми
1	2	3
1	Аграрна	Аграрні підприємства опинилися чи не в найгірших умовах. Бізнес прив'язаний до конкретної території, а роботи в полі чи на фермі не можна відкласти на невизначений термін або перенести. Ринок страждає від дефіциту робочої сили, пального, добрив та оборотних коштів. Значна кількість працівників фермерських господарств мобілізовані або пішли в тероборону. Значну частину пального країна імпортувала з росії та білорусі. Ці поставки зупинилися після перших ракетних обстрілів українських міст з цих країн. Окупанти заблокували морський шлях, який міг легко компенсувати нестачу пального. Через обстріли портів аграрії не можуть продати зерно. Їм бракує обігових коштів для закупівлі насіння, добрив, засобів захисту рослин.
2	ІТ-ринок	ІТ-галузь виявилася найбільш стійкою. Майже всі учасники ІТ ринку (92%) мали чіткі плани дій на випадок форс-мажорних обставин. Частково була проведена релокація ключових співробітників до офісів компаній у європейських країнах. Після початку війни компанії оперативно провели евакуацію людей: забезпечили транспорт, поселення та організували робочі місця в найбільш безпечних регіонах країни Багато ІТ-компаній мали офіси за кордоном, тож після початку війни частина працівників переїхала туди. Більша частина ІТ-фахівців залишається в Україні і працює в безпечних регіонах. На їх ефективність можуть негативно вплинути три ключові проблеми: поступове сповільнення економіки, зокрема, обмеження роботи банківської системи; загроза деградації цифрової інфраструктури, тобто потенційні обмеження доступу до інтернету через можливі пошкодження телекомунікаційної мережі або електроживлення; мобілізація фахівців, більшість з яких – чоловіки

Продовження таблиці 1

1	2	3
3	Енергетична сфера	Через три тижні після військового вторгнення РФ енергосистема України приєдналася до енергосистеми континентальної Європи ENTSO-E. До того в критичних випадках уся країна, крім трьох західних областей, залежала від поставок електроенергії з країни-агресора та її васала Білорусі. Проблем з генерацією електроенергії в Україні немає. Найбільший оператор маневрових потужностей ДТЕК повідомив, що майже всі ТЕС компанії працюють у штатному режимі. Винятки – Луганська ТЕС, зупинена раніше через військові дії в області, та частково Запорізька ТЕС, яка перейшла на газ і працює мінімальним складом обладнання через пошкодження мосту та зупинку залізничного сполучення в регіоні. Станції забезпечені паливом. Компанія прийняла на свої ТЕС близько 17 тисяч тонн вугілля з 60 тисяч тонн імпортованого, передбаченого в рамках контракту з вугледобувним підприємством Bogdanka (Польща). Запорізька атомна електростанція – єдина повністю працююча АЕС з тих, які опинилися під контролем окупантів, – продовжує працювати і давати електроенергію в об'єднану енергосистему України.
4	Металургія	Металургійний ринок перебуває в скрутному становищі через залежність від експорту продукції морем. Більшість підприємств галузі зосереджені у південно-східній частині України, де тривають активні бойові дії. Підприємства не можуть відвантажувати готову продукцію через заблоковані порти і морські шляхи. Найбільший оператор цього ринку, компанія "Метінвест", повідомила, що металургійні підприємства Маріуполя, а також "Запоріжсталь" та "Запоріжжкокс" перебувають у режимі гарячої консервації, а "Запоріжвогнетрив" – у режимі тимчасової консервації технологічного обладнання. Авдіївський коксохімічний завод зазнав масованого обстрілу і теж працює в режимі часткової консервації. Під обстрілами була й "Азовсталь", проте встановити ступінь пошкоджень там наразі неможливо.
5	Логістика	Логістичний ринок зазнав значних втрат, оскільки чимало територій були відрізані від сполучення. Основною проблемою є заблоковані дороги, перевірки документів, розбиті мости. Багато магістральних шляхів зруйновані, тому доводиться будувати нові маршрути. Крім того, в Україні діє комендантська година. Уночі автомобілі не можуть рухатися, що виключає цілодобову доставку.
6	Страховий ринок	Ринок страхування переживає нелегкі часи. Дві третини компаній мають падіння надходжень на 50-90%. На ринку лише 5% компаній, які працюють без проблем. Це ті, у кого офіси лише на заході України. Близько 60% компаній мають проблеми та збої в роботі, але вони продовжують працювати. Майже третина мають перебої в роботі в можуть працювати частково. 10% компаній не можуть продовжувати діяльність Чверть компаній має підрозділи й офіси в регіонах, які постраждали від російської агресії: 23% компаній мають суттєві пошкодження офісів і роботу там неможливо відновити; у 80% страхових компаній обсяг фінансових надходжень скоротився на понад 50%. Морське страхування не працює, оскільки зараз неможливо ні зайти, ні вийти з українських портів. Страхування вантажів проблематичне, авіастрахування зупинилося, туризму немає, медичне страхування ще якось тримається, автострахування теж майже немає Страховики тримають резерви в депозитах та державних облігаціях, тож компанії не можуть швидко конвертувати їх у кошти. При цьому страхові випадки трапляються частіше, ніж раніше.

Джерело: [7; 8; 9].

Але основною проблемою залишається людський капітал. За даними ООН, до 15 березня 2022 р з України виїхали майже 3 млн громадян. Трохи менше половини з них – це люди працездатного віку.

Велика кількість чоловіків працездатного віку була мобілізована, частина працівників переїхала у відносно безпечні регіони. Тож бізнес, який не може релокуватися, потерпає від нестачі робочих рук.

В цей складний час держава сприяє відновленню та релокації бізнесу із зон бойових дій та окупації. Щоб підтримати бізнес та зберегти виробничі потужності, які знаходилися на території бойових дій, Кабінет Міністрів України (далі – КМУ) ухвалив Постанову №305 від 17.03.2022 р. та регламентував безоплатне перевезення майна вітчизняних установ та організацій. А вже розпорядженням КМУ №246-р від 25.03.2022р. було сформовано план невідкладних заходів щодо переміщення виробництв з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію [6].

Програма релокації має дійсно прості умови участі: бізнесам потрібно заповнити заявку, яку розглядають від 1 до 5 днів, вказавши необхідні запити щодо транспортування виробництва, розміщення працівників, приміщення тощо [6].

Програмою переміщення може скористатися будь-який бізнес – великий чи малий, що перебуває в зоні ризику через бойові дії, при чому перевезення майна, відповідно до прийнятої ще в середині березня постанови, відбувається безоплатно. Першочергово допомогу держави для вимушеного «переїзду» отримують стратегічно важливі підприємства й такі, що виробляють товари першої необхідності (хліб, харчові продукти, питну воду, одяг та ін.) для забезпечення потреб цивільного населення, військових та бійців територіальної оборони. Підприємства можуть переїхати до дев'яти областей – Вінницької, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької й Чернівецької, а також південних районів Волинської та Рівненської. Крім цього, в Україні запущено онлайнплатформу «Work4UA», що орієнтована на підтримку підприємств, які продовжують діяльність в умовах війни. Проєкт «Працюй на перемогу» створений як початок економічного

фронту країни і має на меті залучити фінансову підтримку від українських та іноземних громадян, компаній та організацій для малого і середнього бізнесу України [7].

Станом на серпень 2022 року було прийнято 1796 заявок, 710 підприємств переміщено і 500 уже почали свою роботу й успішно продовжують працювати. Найбільша кількість була релокована у Західну частину України, а саме: до Львівської області – 28% від заяв, Закарпатської області – 18% та Чернівецької – 12% [9].

Згідно дослідження Gradus Research 45% підприємств працюють як і раніше; 42% працює частково, при цьому дохід упав більше 58%; 12% призупиняють свою діяльність; 1% розпочали бізнес після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. До топ 10 сфер діяльності бізнесу увійшли: інформаційно-комунікаційні послуги (20%), роздрібна торгівля (15%), оптова торгівля (13%), виробництво товарів (12%), будівництво (10%), IT-сектор (9%), фінансова і страхова діяльність (5%), операції з нерухомим майном (5%), надання послуг та сільське / лісове / рибне господарство (4%) [8].

У сервісі «Дія» створено окрему програму з допомоги підприємствам у тимчасовому переміщенні; запущено платформу для цифрової взаємодії щодо допомоги по релокації бізнесу в межах України. Окрім цього завдяки сервісу «Дія» було створено різні програми, що мали на меті допомогу та підтримку для українського бізнесу під час війни. Наприклад, «Маркетплейс фінансових можливостей для бізнесу» це онлайн-інструмент, за допомогою якого підприємці мають змогу обрати певну програму фінансування залежно від умов, а тоді звернутися до відповідних банківських установ. Однією з таких програм є фінансування компаній, які займаються експортом [4].

Також була запроваджена урядова грантова програма "єРобота", яка, зокрема, передбачає можливість отримати грант на власний бізнес із створенням нових робочих місць. А деякі підприємці змогли за допомогою держави перевезти свої підприємства у більш безпечні регіони в рамках програми релокації та налагодити там роботу заново. Згідно з інформацією Мінекономіки, станом на початок

лютого було переміщено 791 підприємство, з яких 617 вже працюють на новому місці.

На початку війни були внесені зміни до Податкового кодексу та було надано можливість бізнесам платити лише 2 відсотки від доходу, також були заборонені податкові перевірки, надано можливість не платити акциз. "Держава активно почала відкривати митні пости на кордоні з Польщею, що дало можливість збільшувати об'єми перевезення товарів. Більше того, держава активно надає пільгові кредити для розвитку бізнесу, чим останній охоче користується. За даними Міністерства фінансів України, підприємці отримали від банків за час війни понад 18 тисяч кредитів на загальну суму 78 млрд гривень" [9]

З боку держави також почали відбуватися зміни в напрямку створення та впровадження нових державних програм, внесення відповідних змін у законодавство для підтримки економічної сфери, зокрема:

- скасовано вимоги щодо отримання ліцензій та дозволів на більшість видів діяльності, що полегшило умови створення й ведення бізнесу;
- лібералізація трудових відносин в контексті спрощення процесу звільнення й скорочення працівників, звільнення працедавців від відповідальності за затримку заробітної плати у разі знаходження підприємства у зоні бойових дій;
- внесення змін до податкового кодексу (відміна ПДВ з операцій на території України, скасування обмежень щодо кількості персоналу, зменшення податку на прибуток з 18% до 2% для компаній, дохід яких становить не більше ніж 10 млрд. гривень і які стали платником єдиного податку 3-ї групи);
- відсутність перевірок та різноманітних санкцій через несвоєчасне подання звітності (виняток – деякі фактичні перевірки, наприклад щодо проведення безготівкових операцій чи проведення заходів державного контролю для уникнення неконтрольованого зростання цін на види продукції, що є важливим для соціального добробуту);

- відтермінування виконання умов договорів при виникненні форс-мажорних обставин [5; 7; 8].

Разом з тим, є певні перешкоди, що заважають підприємствам відновити та розвивати бізнес, а саме: відсутність достатньої кількості платоспроможних підприємств на внутрішньому ринку (62,2%), не прогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку (46,6%), відсутність достатнього капіталу (39,4%), відсутність необхідного обладнання (11,4%), і лише 3,6% підприємства зазначили, що мають застарілу бізнес-модель [4; 9].

Згідно з дослідженням Європейської Бізнес Асоціації, на оцінки підприємців щодо перспектив своєї діяльності найбільший негативний вплив мають такі фактори, як активні бойові дії та близькість до фронту, руйнування, обстріли, перебої з електропостачанням та зв'язком, недоступність кредитних коштів, падіння споживчого попиту та зменшення платоспроможності населення, ускладнення логістики, інфляція, податковий тиск.

Та попри війну, 3 з 4 представників малого та середнього бізнесу (МСБ) планували розширення діяльності у 2023 році.

У вітчизняних підприємств існували різні плани на 2022-2023 рр., а саме: шукати нових клієнтів (69,8%), скоротити свої витрати (46,7%), змінити власну бізнес-модель (39,5%), знаходяться у пошуку фінансування (35,9%), здійснюють антикризове управління (30,8%), шукають нових партнерів на зовнішньому ринку (27,1%), поставили бізнес на паузу (18,10%), запроваджують технологічні інновації (13,8%), перелаштувалися на потреби армії (2,9%) [7; 8].

Висновки

Підводячи підсумки варто вказати на те, що через повномасштабну війну зі сторони росії, Україна зараз перебуває у важкому економічному становищі. Тому, держава повинна взаємодіяти із вітчизняним бізнесом у напрямку створення програм підтримки малого та середнього бізнесу, реалізації тендерних пропозицій, наданню мікрогрантів для бізнесу, наповнення бюджету, допомоги у релокації підприємств, формування оптимальної моделі

системи оподаткування, вирішення проблем з логістикою для подолання кризових явищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Давиденко В. В. Інтеграція реверсивної логістики в діяльність підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2020. № 3. С. 202–203.
2. Кривов'язюк І. В., Кулик Ю. М., Волинчук Ю. В. Перспективи розвитку ринку логістичних послуг в умовах пандемії. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/89.pdf.
3. Полянська А. С., Мартинець В. Б., Кабан О. В. Оптимізація ланцюга постачання на підприємстві в умовах кризових явищ. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022.
4. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію. Розпорядження КМУ від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>.
5. Програма релокації підприємств Міністерства економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>.
6. Програма релокації. Міністерство економіки України: 465 підприємств передані для транспортування, 178 + перевезені в безпечні регіони. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c7389f37-951b-449e-9037-6960b860527f&title=ProgramaRelokatsii-465-PidprimstvPeredaniDliaTransportuvannia-178-PerevezeniVBezpechniRegioni>.
7. Понад 500 релокованих підприємств поновили роботу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubriceconomy/3552215-robotu-ponovili-vze-500-relokovanih-pidpriemstv.html>.
8. Релокація бізнесу в Україні та в ЄС. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/213880_relokatsya-bznesuv-ukran-ta-v-s.
9. Релокація бізнесу: скільки компаній вже перемістили свій бізнес та куди. URL: <https://news.finance.ua/ua/relokaciya-biznesu-skil-ky-kompaniy-vzhe-peremistily-sviy-biznes-ta-kudy>.
10. Тарасовський Ю. Релокація та фінансова підтримка підприємств. *Forbes*. 2022. 19 квітня. URL: <https://forbes.ua/news/relokatsiya-ta-finansova-pidtrimka-pidpriemstv-v-ukraini-zapustili-dvi-platformi-dlya-dopomogi-biznesu-11042022-5378>.
11. Шутяк С. Як буде відбудовуватись Україна? Від знання про ризики – до сталого відновлення. URL: <https://r2p.org.ua/vid-znannya-pro-ryzyky-dostalogo-vidnovlennya/>.
12. Яковенко О. І. Особливості дистанційного управління персоналом в сучасних умовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2022. Том 33 (72). № 1, 2022. С. 34–39. URL: http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2022/33_72_1/8.pdf.

REFERENCES

1. Davydenko V. V. (2020). Integracija reversyvnioi logistyky v dijal'nist' pidpryjemstv. [Integration of reverse logistics into the activities of enterprises]. *Business, innovation, management: problems and prospects*, 3, 202–203. [in Ukrainian].
2. Kryvovjazjuk I. V., Kulyk Ju. M., Volynchuk Ju. V. (2021). Perspektyvy rozvytku rynku logistychnyh poslug v umovah pandemii [Prospects for the development of the logistics services market in the conditions of the pandemic]. *Efficient economy*, 9. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2021/89.pdf. [in Ukrainian].
3. Poljanska A. S., Martynec V. B., Kaban O. V. (2022). Optymizacija lancjuga postachannja na pidpryjemstvi v umovah kryzovyh javyshh [Optimization of the supply chain at the enterprise in the conditions of crisis phenomena]. *Actual problems of the development of the economy of the region*, 18(2), 112–127. [in Ukrainian].

4. Pro zatverdzhennia planu nevidkladnykh zakhodiv z peremishchennia u razi potreby vyrobnychkyh potuzhnosti subiektiv hospodariuvannia z terytorii, de vedutsia boiovi dii ta/abo ye zahroza boiovykh dii, na bezpechnu terytoriiu. Rozporiadzhennia KМУ [On the approval of the plan of emergency measures to relocate, if necessary, the production facilities of economic entities from territories where hostilities are taking place and/or there is a threat of hostilities to a safe territory]. Order of the CMU of March 25, 2022 No. 246. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#Text>. [in Ukrainian].
5. Prohrama relokatsii pidpriemstv Ministerstva ekonomiky Ukrainy. [Enterprise relocation program of the Ministry of Economy of Ukraine]. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>. [in Ukrainian].
6. Prohrama relokatsii pidpriemstv Ministerstva ekonomiky Ukrainy. [Enterprise relocation program of the Ministry of Economy of Ukraine]. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>. [in Ukrainian].
7. Ponad 500 relokovanykh pidryemstv ponovyly robotu [More than 500 relocated enterprises resumed work]. Available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3552215-robotu-ponovili-vze-500-relokovanih-pidpriemstv.html>. [in Ukrainian].
8. Relokatsiya biznesu v Ukraini ta v YES [Business relocation in Ukraine and the EU]. Available at: https://biz.ligazakon.net/analytcs/213880_relokatsiya-bznesu-v-ukran-ta-v-s. [in Ukrainian].
9. Relokatsiya biznesu: skil'ky kompaniy vzhe peremistyly sviy biznes ta kudy [Business relocation: how many companies have already moved their business and where]. Available at: <https://news.finance.ua/ua/relokaciabiznesu-skil-ky-kompaniy-vzhe-peremistyly-sviy-biznes-ta-kudy>. [in Ukrainian].
10. Tarasovskuy U. Relokatsia ta financova pidtrumka pidpruemtciv [Relocation and financial support of entrepreneurs]. <https://forbes.ua/news/relokatsiya-ta-finansova-pidtrimka-pidpriemtsiv-vukraini-zapustili-dvi-platforni-dlya-dopomogi-biznesu-11042022-5378>. [in Ukrainian].
11. Shutjak S. Jak bude vidbudovuvatys Ukrai'na? Vid znannja pro ryzyky – do stalogo vidnovlennja. [How will Ukraine be rebuilt? From risk knowledge to sustainable recovery]. <https://r2p.org.ua/vid-znannja-pro-ryzyky-do-stalogo-vidnovlennja/>. [in Ukrainian].
12. Yakovenko O. I. (2022). Antykryzove upravlinnja pidpriemstv v umovah pandemii COVID-19. [Anti-crisis management of the enterprise in the conditions of the COVID-19 pandemic]. *Prychornomorski ekonomichni studii*, 74. 163-167. [in Ukrainian].

Iryna Andrushkiv, Associate Professor, Lecturer, Department of Administrative and Financial management, Institute of Administration and Postgraduate Education, Lviv Polytechnic National University, Researcher of the cross-border cooperation sector, State University "Institute of Regional Studies" named after E. Dolishnyi, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine

Uliana Ratych, PhD Student, Department of Administrative and Financial management, Institute of Administration and Postgraduate Education, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

UKRAINIAN BUSINESS IN THE CONDITIONS OF WAR: ASSESSMENT OF THE STATE OF COMPANIES AND INDUSTRIES WHICH SUFFERED THE GREATEST LOSSES AND WAYS TO RESTORE THEIR ACTIVITIES

Abstract

The article examines issues related to the assessment of the state of Ukrainian enterprises and industries that have suffered the greatest losses, and issues related to the ability of business to recover quickly.

It has been established that military actions in Ukraine have caused huge losses to entrepreneurs, as evidenced by statistics. Despite the fact that domestic enterprises have suffered significant losses, they continue to stay afloat, and Ukraine's economy has automatically entered a state of war with its specific requirements and characteristics.

The fact that business has experienced significant problems in such areas as: agriculture, energy, metallurgy and logistics is emphasized. It was emphasized that human capital remains the main problem. According to the UN, almost 3 million citizens have left Ukraine by March 15, 2022. A little less than half of them are people of working age.

It was emphasized that the state promotes the restoration and relocation of businesses from the war zones and occupation in this difficult time. The changes have also begun to take place from the state in the direction of creating and implementing new state programs, introducing appropriate changes in legislation to support the economic sphere.

At the same time, there are certain obstacles that prevent enterprises from restoring and developing business, namely: lack of a sufficient number of solvent enterprises in the domestic market, unpredictability of the situation in Ukraine and the domestic market, lack of sufficient capital, lack of necessary equipment, outdated business model of enterprises.

Consequently, due to the full-scale war on the part of Russia, Ukraine is currently in a difficult economic situation. Therefore, the state should interact with domestic business in the direction of creating programs to support small and medium-sized businesses, implementing tender offers, providing micro-grants for business, filling the budget, assisting in the relocation of enterprises, forming the optimal model of the taxation system, solving problems with logistics to overcome crisis phenomena.

Keywords: domestic business; small and medium-sized business support program; tender offer; micro-grant; business; budget; relocation; enterprise.

Cite as: Andrushkiv, I., and Ratych, U. (2023). Ukrainian business in the conditions of war: assessment of the state of companies and industries which suffered the greatest losses and ways to restore their activities. *Economic analysis*, 33 (3), 71-78. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.03.071>